

Intieme settings creëren, fysiek en online

Vrijdag 8 juli 2022

Intieme uitvaarten, al dan niet met livestream, het leek dé winst van corona. Maar nu alles weer mag, zijn we terug naar groot. Wat kunnen we doen om de voordelen te behouden van uitvaarten voor de *inner circle*?

Haar hart ligt bij intieme uitvaarten. “Bij grote uitvaarten zie ik vaak dat de familie zichzelf voorbij galoppeert in het organiseren en weinig toekomt aan het eigen verdriet.” Aan het woord is Marianne Zeegelaar, sinds elf jaar uitvaartbegeleider bij Uitvaartverzorging Van Vuure, werkzaam in het Gooi. Met lede ogen ziet Zeegelaar aan dat, nu de coronamaatregelen zijn opgeheven, alles weer terug is naar ‘groot’.

Coronawinst

Het leek dé winst van de corona-tijd: intieme uitvaarten voor de *inner circle*, al dan niet met livestream om de cirkels er omheen erbij te betrekken – de minder nabije vrienden, kennissen, burens, collega’s, vrienden van de direct naasten. In een peiling die *Brancheblad Uitvaartzorg*, branchevereniging BGNU en Funeraire Academie vorig najaar deden, gaf 94 procent van de uitvaartondernemers aan ook na de pandemie livestream te willen blijven aanbieden. Ook uit onderzoek dat Ardanta in februari liet doen bleek dat mensen dát wilden vasthouden: ‘intieme uitvaarten, al dan niet gecombineerd met livestream, op andere locaties en in de open lucht’. Maar enkele maanden nadat de coronamaatregelen zijn opgeheven, constateert Zeegelaar: “En toch gebeurt het niet.”

Facebook-gevoel

Uitvaarten met honderd, tweehonderd gasten zijn weer de norm, ziet de Gooische uitvaartverzorger, die inschat dat nog een op de vijf families kiest voor een intieme uitvaart. “Net als voor corona.” En livestreams? “Dat doet bijna niemand meer.”

Waarom kiezen mensen voor groot, terwijl ze beter gedijen bij klein? Volgens Zeegelaar willen nabestaanden niemand voor het hoofd stoten. “Ze willen niet hoeven kiezen wie ze wel en wie ze niet uitnodigen.” Aarzelend: “Ik denk dat er misschien ook sprake is van een soort Facebook-gevoel: ‘hoe meer mensen, hoe beter’. Een volle zaal is voor direct naasten een teken dat de overledene populair was en dat geeft ze een goed gevoel.” In ieder geval is het niet dat Zeegelaar de keuze voor een intieme uitvaart niet voorlegt, want dat doet ze wél. “Ik besteed er in het regelgesprek veel aandacht aan. Ik vraag wat ze willen, wat belangrijk voor hén is, voor wíe ze de uitvaart organiseren, of het hen met name gaat om zelf goed afscheid te nemen, of dat ze het doen voor alle andere bekenden...” Het is soms ronduit frustrerend om te zien dat families een keuze maken die ze veel stress oplevert en waardoor ze minder aan rouwen toekomen. “Misschien breng ik het, tussen alle beslissingen die moeten worden genomen, toch niet duidelijk genoeg naar voren...”, twijfelt ze.

Alles is weer terug naar groot

Livestream

Dat de livestream uit de gratie lijkt, vindt Zeegelaar overigens prima. “Het deed juist afbreuk aan het intieme karakter, mensen voelden het ook wel als bekeken worden.”

Orlanda Adams van uitvaartbedrijf en -platform Rememberme heeft andere ervaringen. “De uitvaarten zijn weer terug naar groot, maar livestream wordt nog steeds veel gebruikt, in ongeveer de helft van de gevallen. Vóór corona was dat misschien tien tot vijftien procent. Maar wat vooral is gebleven is dat nabestaanden bewuster bepalen hoe ze de uitvaart vorm willen geven. Betekenisvol afscheid nemen is in de coronatijd de norm geworden, en dat heeft stand gehouden.”

Viewneral

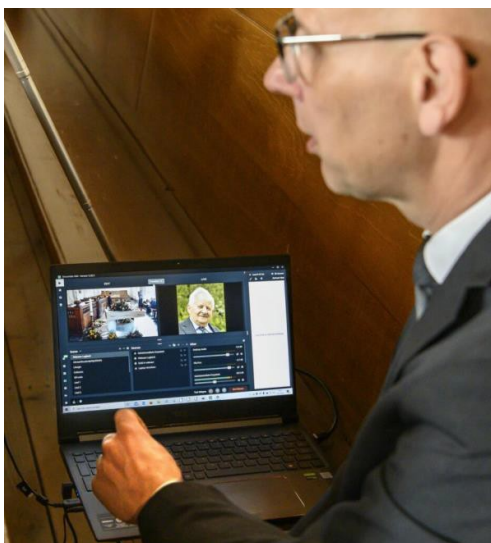
Rememberme introduceerde de ‘viewneral’, een interactieve uitvaart die je zowel fysiek als online kunt vormgeven en bijwonen. Adams legt uit dat op die manier veel meer mensen dan alleen de direct naasten, een bijdrage aan de dienst kunnen leveren: “Je vraagt mensen om voor een bepaald tijdstip, zeg drie dagen voor de uitvaart, filmpjes, foto’s, speeches, etc. aan te dragen. Die bijdragen verwerken we dan in een mooie uitvaartdienst, die zowel fysiek als online bijgewoond kan worden, de viewneral.” Tot nu toe is er slechts één keer gebruik van gemaakt. Toch is Adams overtuigd van de potentie. “Het is een manier om een intieme, besloten uitvaart toch open te maken en om ver weg dichtbij te laten voelen.” Veel meer mensen kunnen een uitvaart nu mee beleven, ook als ze niet kunnen komen. Ze kunnen online meekijken, of de uitvaart achteraf bekijken, op een moment dat goed uitkomt, al dan niet samen met een direct nabestaande. “Een uitvaart wordt er luchtiger van”, denkt de Rotterdamse uitvaartverzorger.

Online meekijken? De familie voelde zich bekeken.

Buitenland

In de Verenigde Staten en Groot-Brittannië zijn zogenaamde hybride uitvaarten – uitvaarten die je niet alleen bekijkt, maar ook interactief beleeft – al veel gangbaarder. De Nederlandse ritueelbegeleider (*funeral celebrant*) Rosalie Kuijvenhoven, die in Londen woont en werkt, vertelde erover tijdens een (nog terug te kijken) webinar van BGNU en Funeraire Academie over ‘leren van corona’. En ook Martin Hoondert, die uitvaartrituelen onderzoekt aan de Universiteit van Tilburg, ziet veel potentie in de hybride uitvaart. De techniek moet dan nog wel een stuk beter en uitvaartprofessionals moeten ermee leren werken.

Digitale techniek

René Mol van Uitvaart en techniek is het daar volmondig mee eens. “Livestream is door corona ingeburgerd geraakt en veel toegankelijker geworden, maar interactieve techniek staat bij uitvaartbedrijven nog in de kinderschoenen.” Tweerichtingsverkeer komt nog niet veel voor.

Meestal, ook als Uitvaart en techniek de audiovisuele techniek verzorgt, gaat het om eenrichtingsverkeer: alleen zenden. Sprekers van buiten sturen een opname in, die wordt afgespeeld. Qua eenrichtingsverkeer, de livestream, heeft hij het wel op orde, vindt Mol. Dan heeft hij het zowel over de technische kwaliteit als over de prijs/kwaliteit verhouding. “Bij anderen laat de belichting nog wel eens te wensen over en de audio is vaak niet op orde.” Dat laatste vindt Mol kwalijker, “want het is echt van groot belang dat de dienst goed verstaanbaar is.” Mol signaleert nog meer verbeterpunten, maar dan gaat het om klein bier: ‘rare codes’ in advertenties en rouwkaarten om online diensten bij te wonen, rouwdiensten die openbaar op Youtube staan, nabestaanden die met hun gezicht in beeld komen, een rommelig eind aan de opname.

Interactieve techniek staat nog in de kinderschoenen

Cijfers

In het algemeen kun je stellen dat we gewend raken aan het streamen van uitvaarten: ‘kijkers’ worden aan het begin van de dienst welkom geheten, er wordt aan het einde ook van hen netjes afscheid genomen en problemen met privacy lijken er nauwelijks te zijn; op de kaart stond immers al aangekondigd dat er livestream zou zijn. Mol, werkend vanuit Breda, grofweg opererend in Brabant, regio Rotterdam en Utrecht, grossiert in cijfers. Zo meldt de audiovisuele technicus dat een online bij te wonen uitvaart tijdens de coronamaatregelen gemiddeld honderd tot honderdvijftig inloggers telde en dat nu – gemiddeld – nog zo’n dertig tot veertig mensen inloggen. Verder vertelt Mol dat negentig procent van zijn livestream-opdrachten loopt via een uitvaartondernemer en tien procent via nabestaanden rechtstreeks. “De facturering loopt meestal via de uitvaartonderneming, het contact met de familie (zoals het insturen van filmpjes) laten grote uitvaartbedrijven (Dela en Monuta) meestal aan Uitvaart en techniek zelf over, terwijl kleinere bedrijven het in de regel liever via de uitvaartbegeleider laten lopen.”

Livestream blijft

Voor corona verzorgde Uitvaart en techniek bij uitvaarten waar zij de techniek voor regelden – in de regel locaties zonder eigen livestreamfaciliteiten – in vijf procent van de gevallen een livestream. Tijdens corona was dat bij tachtig procent van de uitvaarten het geval en nu bij dertig procent.

Als livestream niet hoeft te worden ingehuurd, maar slechts aangevinkt (omdat de locatie vaste faciliteiten heeft), wordt er vaker gebruik van gemaakt, zeker als het gratis wordt aangeboden. Zoals bij Uitvaartstichting Hilversum: in driekwart van de gevallen wordt voor steaming gekozen, schat directeur Anita van Loon. “Vaak is het toch fijn als een oude oom op die manier wel mee kan kijken.”

Ouderen

Waar Marianne Zeegelaar de ervaring heeft dat die oude oom meestal niet digitaal vaardig genoeg is om een uitvaart online mee te beleven - ‘als je al zou willen dat hij dat in zijn eentje doet’ - en dat een eventueel nietje dat met hem meekijkt daar dan vrij voor moet nemen ‘en dan net zo goed met hem naar de uitvaart kan gaan’, constateert de Vlaardingse uitvaartondernemer Christian van der Gaag dat zorgmedewerkers meestal wél kunnen zorgen dat de oom via een mobiel, laptop of tablet mee kan kijken. “Het enige dat je nodig hebt is een wifi-verbinding en die is in elk verzorgingstehuis voorhanden.” Van der Gaag vindt kleinere uitvaarten, mét de mogelijkheid om die online bij te wonen, juist voor ouderen een waardevolle toevoeging.

Maar hoe mooi het ook is dat zij meer uitvaarten kunnen bijwonen – ook de kerken hebben een inhaalslag gemaakt in het streamen van kerkdiensten – bestaat niet het gevaar dat zij een overload aan uitvaarten meekrijgen?

Mijn bijna negentigjarige schoonmoeder werd op een gegeven moment wel wat neerslachtig van alle uitvaarten die ze op groot (tv-)scherm zat bij te wonen. Zij voelde zich daartoe sociaal verplicht, ze had immers een link doorgekregen.

Moeder van de yogajuf

Dit dilemma geldt niet alleen voor ouderen. Zelf kreeg ik een digitale rouwkaart van mijn yogadocente, toen haar moeder overleed, zonder toelichting, maar met livestreamlink. “Zou ze verwachten dat ik die uitvaart ga kijken?”, vroeg ik me af. Ik geloof niet dat de meeste mensen zich verplicht voelen tot het bijwonen van uitvaarten van moeders van kennissen, verre tantes of verloren jeugdvrienden, want een uitvaart die ik wel online bekeek – van de moeder van een vriendin, ingelogd tijdens (fiets)vakantie – werd maar door zeventien mensen meebeleefd.

Nieuwe etiquette

Het vraagt om nieuwe etiketteregels. Maar ook en vooral om een goede uitleg van de uitvaartverzorger. Niet de rouwkaart zonder toelichting verspreiden, maar duidelijk stellen wat je van de lezer verwacht. En het is aan de uitvaartverzorger om dat met de familie te bespreken, zodat de livestreamlink niet zomaar in allerlei digitale brievenbussen ploft en op allerlei sociale platforms verschijnt.

Online meebeleven vraagt om een nieuwe uitvaart-etiquette

Meer combinaties

Anders dan Zeegelaar, Adams en Van der Gaag ziet Van Loon dat uitvaarten bij Uitvaartstichting Hilversum na corona wél kleiner zijn gebleven. Van Loon verhuurt, naast de grotere aula van het crematorium, op drie begraafplaatsen vooral kleinschalige en rijksmonumentale uitvaartlocaties. “Mijn beeld is misschien vertekend, omdat men ons er juist op uitkiest”, zegt Van Loon. “Ik zie ook dat er veel meer dan voor de pandemie gekozen wordt voor combinaties van groot en klein. Vorige week bijvoorbeeld hadden we een open condoleance, waar zo’n tweehonderd mensen kwamen, en daarna de dienst en het begraven voor een gezelschap van zo’n vijftig personen.”

Inhaal-herdenkingen

Op de Hilversumse begraafplaatsen ziet Van Loon ook best veel (inhaal)herdenkingen. “Vaak een jaar later of op de verjaardag van de overledene, soms informeel, soms met rituelen, al dan niet in de vorm van een herdenkdienst.” Ook bij die herdenkingen wordt veelal gekozen voor intieme settings. Van Loon noemt het voorbeeld van een jonge knul, overleden toen hij begin twintig was. “Zijn ouders wilden rond zijn verjaardag een herdenking organiseren. Zijn vrienden gaven aan dat zij hem graag zelf, in hun eigen vriendenkring wilden herdenken. Een week lang kwam hier dagelijks een groepje vrienden van hem afscheid nemen.”

Kosten

Voor de soms luxere uitvaarten die Zeegelaar verzorgt, zal het argument misschien niet gelden, maar Van Loon noemt nog een ander belangrijk voordeel van intieme uitvaarten, al dan niet met livestream: de lagere kosten. “Zo’n condoleance voor tweehonderd mensen, dat kost wat! Zeker nu het leven steeds duurder wordt, gaat dat voor mensen tellen.”

Funeral Award

Livestream is door corona ingeburgerd, mensen passen het in steeds meer situaties toe. “Zelfs bij amateurvoetbalclubs kunnen ouders soms al online de wedstrijden volgen”, vertelt uitvaartondernemer Christian van der Gaag enthousiast. Zelf voerde hij al begin 2020, voor corona, een vaste livestream mogelijkheid in bij zijn uitvaartcentrum in Vlaardingen. Of beter gezegd: meerdere mogelijkheden, van eenvoudig tot luxe en interactief. Zijn Memoricentrum is vanwege de interactieve livestreammogelijkheden genomineerd voor een Dutch Funeral Award.

Nu, twee jaar later, zijn de kinderziektes er wel uit en treedt hij met zijn innovatie naar buiten. De eenvoudigste vorm – met een vaste camera – kost nog geen honderdvijftig euro. Luxere vormen, waarvoor een cameraman wordt ingeschakeld, gaan vanaf driehonderd euro, “ongeveer de helft van wat het kost om een videograaf met apparatuur in te huren”. En het is dus mogelijk om iemand die niet fysiek bij de uitvaart aanwezig kan zijn, live te laten spreken/‘optreden’. “Volgende week gaan we voor een familie waarvan de helft in Suriname woont een hybride uitvaart vormgeven.”

Suriname

Die mogelijkheid ziet ook Marianne Zeegelaar (zelf van Surinaamse afkomst) wel zitten. En hoewel zij voor ‘gewone’ uitvaarten geen voorkeur heeft voor online meegluren, ziet ze wel wat in interactieve techniek, waardoor intimi die niet bij de uitvaart kunnen zijn, toch mee kunnen doen. En zeker niet alleen voor sprekers die er niet bij kunnen zijn. Ze herinnert zich een weduwe die wel wat wilde zeggen, maar dat tijdens de uitvaart niet durfde en een filmpje insprak dat tijdens de uitvaart van haar man werd afgespeeld. “Deze optie was voor haar ideaal.”

De technische mogelijkheden zijn, kortom, nog lang niet uitgeput. Van der Gaag is ervan overtuigd: “We staan nog maar aan het begin.”

Waarom kiezen mensen voor groot, terwijl ze beter gedijen bij klein?

Uitvaartwensen na twee jaar coronapandemie, Ipsos, 2022.

Beeld: *Hein Athmer*